

1519

103

Karl Karlsson eller Bengtsson, ty fadern heter Karl Bengtsson, båda boende i Stråhattfabriken, Kneippbaden invid Norrköping, född 1876 i Kuddby socken och som lantarbetare tjänat i denna och Ö.Ny socknar på Vikbolandet, i några år anställd i Stråhattfabriken, som kusk, som upphörde, då fabriken köpte en lastbil till transporter, berättade följande:

Oj.

Mrs. G. A. Johnson
1519
Värkoping

Björholmed Ad

Bor. Karl Karlsson

O. Ny s.m.

f. 1876 i Väddöby: om

1926

Spelmän.

Pelle Fors, en beryktad spelman i Rönö socken, Vikbolandet, påstods ha lärt sig spela av en spelman, som lärt sig spela av näcken direkt. Denne Pelle Fors spelte någon gång näckpolka, som verkligen skall ha orden: Söte fan ta mej inte än, och ja tar dej. "Han går så där" sa Karl Karlsson. Men andra spelmän ville ej spela denna näckpolka, som är otäck. Åtminstone en gång, då Fors spelte denna näckpolka, fick de rycka fiolen från Fors, som verkligen inte kunde sluta. Och det påstås, att de dansande tycker, att allt i rummet dansar med. Det var dock sällan, som Fors spelte denna näckpolka: Söte fan ta mej inte än. Ja tar dej, ja tar dej o.s.v. En senare spelman i Rönö var Spelar Nisse, som aldrig spelte ovanstående näckpolka.

Om Fors har äldre personer berättat för Karlsson.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

104

1519

105

Julandagsotta.

Julandagsotta gick Karlsson som ung och
sjöng liksom andra i gårdarna där i Ö.Ny och Kuddby och blev
bjuden på brännvin, men att göra suffens eller rent i ladugårdarna
var då bortlagt.

1519

Då kreaturen släpptes ut på våren.

Då kreaturen släpptes ut på bete på våren,
så lade man en yxa på ladugårdströsklen för dem att gå över.
Karlsson har själv varit med, då så skett. Men sånt där går bort
nu, sade Karlsson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

106

Ö. Ny

Karl Karlsson, f 1876

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

107

Trollkunnig slaktare.

I Björklund i Kuddby socken bodde i en stuga en slaktare Johansson. Han påstods kunna stänga blodet för andra slaktare, så då de stack ett djur, ej blodet kunde rinna. Denne Johansson, en trevlig karl, hade gott sätt mot djur liksom människor. Sin häst, en fölunge, körde han utan träns, som Karlsson själv sett.

Vid Hökerstad mejeri ville en so icke ta sig an sina grisar. Karlsson fick i uppdrag att skaffa dit Johansson. Det var i slutet på 1890-talet. Då son fick se Johansson gå in till sig, så ville hon rusa på honom, men Johansson talade med henne och tog i henne, och son lade sig, och tog emot grisarna, som man lagt i en korg, för att de inte skulle bli uppätta av sin mor.

1519

108

Okynne.

Äldre personer brukade berätta, att isynnerhet i Häradshammars socken drängarna på den tiden gjorde okynne om ej värre för bönder, som de var förargade på. En skock drängar kunde en ljus sommarnatt avlasta halmlass och praktisera åkdonet upp på taket på ladugården eller utbyta ett av hjulen i ett åke mot ett annat odugligt hjul eller hopblanda böndernas ungdjur i hagarna, så djur från en hage leddes till en annan, och villervalla blev följdten av detta drängokynne.

1519

109

1
kopia

Arbetstiden.

Karl Karlsson tjänade i flera år i Magestad
i Ö.Ny hos bonden Anders Persson, som efterträddes Andersson i
Solberga, St.Johannes som ägare och brukare av Magestad.

Arbetet kunde börja på mornarna klockan fyra
fm. och räcka ända till klockan tio em. ibland på drängarnas eget
initiativ, som fick eller tog sig en fridag då och då. De arbetade
således in sina fridagar.

Till midsommar skulle trädat vara tvarat(?)
eller årderkört. Midsommarafton tog de alltid ledigt och arbetade
ett stycke på natten tiden förut. Men så gjordes ej hos alla bön-
der. Att eftermiddagen midsommarafton är ledig för folket är dock
vanligt.

1519

Rå.

En yngling där vid Stråhattfabriken hade hört sin mor i Ö.Hargs socken söder om Roxen, 65 år gammal, säga, att hon sett rå, men då man skall ta i det, är det inget.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

110

1519

111

Kloka.

Att inom vissa släkter gick i arv samlad erfarenhet, rön och ej av alla känd men fullt naturlig konst är sannolikt, ja möjligt att i den varit också större psykisk förmåga och kännedom.

Omnämnde Johansson i Björklund i Kuddby socken påstod folket om, enligt Karlsson, att i den släkten gick den stora förmågan att tas med djur och även annat, som ej alla förstår, i arv. Och på sin (ägarens) dödsbädd invigdes sen en eller annan efterträdare i hemligheten utav föregående bärare av den.

En sådan klok man påstod folket, hade Karlsson hört, att han kunde bota vrückning i en arm med att kring armen föra en tälgkniv och pladdra något, som ingen begrep. Nedskrivarens av detta morfar var hos en sådan där klok man en gång, som botade sjuka och, utan att den sjuka var med, ställde diagnosen

Skriv endast på denna sida!

1519

genom att se på ett medhaft linne, som den sjuke haft på sig.
Morfar hade bland annat linne även sin fästmös, min mormors linne.
"Dä där å fästmös di linne", sa den kloke gubben, som titulerades
nämndeman, ja tror nämndeman i Kättsta. "Henne vell du väl ja ska
göra bra." - Samme man visste, att en dräng gömt en del av med-
skickat arvode bakom en sten, och sa:"De pengar, som du la bakom
sten, får du behålla." (Detta efter min mor, 1926.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

112

1519

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

113

Skänninge.

Axel Blom, rättare, Ånnestad, St.Johannes,
Norrköping, född i Älvestads socken, Östergötland 1871, även som
barn bott i Gammalkils m.fl. socknar i Östergötland, fadern också
rättare. Blom berättade:

Skänninge skall ha räckt ända till Normlösa
socken till några stenar, som finns i dessa trakter.

1519

Spökgrisar.

Lillingshultebacken i närheten av lilla Yxhult
tordes de åkande icke stanna uti, ty då kom en massa smågrisar
omkring åket, och hjulen lossnade och föll av.

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

114

Odins jakt. - Genoveva.

I Gammalkils socken hördes Odins jakt. En gammal skogvaktare sade sig ha sett den, och talade där om i stugorna. Jakten kallades där Hinjakten, och skogvaktaren, som också sett den, sade det var ett fruntimmer med svart hängande hår först, sedan hundar med hängande tunga och sist en ryttare.

Genovevasagan var medelst en bok känd i socknen (således på litterär väg), och det fanns de, som undrade, om Genoveva var fruntimret i Hinjakten enligt Blom, som då var en skolpojke.

(Anmärkning) Att Genoveva satts i samband med Odins jakt, har jag aldrig hört förr, utan fruntimret är ett troll, som Odin jagar. Tydligen har någon Gammalkilsbo tolkat Hinjakten

1519

som hindjakten, och en hind förekommer i Genovevasagan. Ja, Genoveva själv fick leva i skogen som ett djur, som också Blom visste enligt den av föräldrarna ägda nu förkonna boken. Även i V.Husby var Genovevasagan känd bland andra av nedskrivarens mor.
(Genovevasagan är från norra Frankrike.)

Mörka höstkvällar hördes denna Odins jakt och hade ett visst distrikt över ett berg och kärr. Skolbarnen sprang förbi detta berg. Så rädda var de att få se jakten.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

116

Östergötland

Björketorp sock

Ö. Nj (m. H.)

1926

Luciadagen.

Lucia skulle man gå upp tidigt på morgonen,
ty eljest blev man lat och sömnig hela året till nästa Luciadag.

Appl. S. A. Johnson
1519 Munkedalspris

Ber. Karl Thorsom

f. 1876 i Kyrkby
s.s.

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

→ 117

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

118

Jultro.

De döda fira julotta klockan tolv julnat- De dödas jul-
ten. otta.
Såg man någon sitta huvudlös inne i stugan Varsel.
julafton, så skuile denne dö innan nästa jul, och likaså om ifall
man hade ljus tänt hela julnatten, något av dem slocknade.

Påsktro och påkseder.

Påskhorn sattes på folk i påsktiden som skämt.

Långfredagsris gavs. Blom, mor (saledes är vi nu även i Älvstads socken, där Blom är född och var som liten) brukade var Långfredagsmorgon ge Blom ett lätt slag av ett ris.

Långfredagen skulle man ~~vara~~ äta ärter och icke mjölkmat, ty då skulle man få svettas, om man åt mjölkmat.

Långfredag skulle man akta sig att sticka med något, som att sy, sticka strumpor eller dylikt, ty då stack man Jesus.

Påskkäringarna for till satan och kom igen påskafton. Då skulle spjällen stängas före solnedgången.

Skriv endast på denna sida!

Påskhorn.

Långfredags-
ris.

Vad man skall
äta längfred.

Ej sticka
längfred.

Påskkäringar.

1519

Veckan före påsk skulle man ej spinna.

Blom såg en gang, hur i Linköping ett par
ynglingar under påsktiden i smyg fäste en koklöv på ett frun-
timmer.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

120

Ej spinna.

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

121

Johan Pettersson, gårdsmed i år, 1926, i samma gård som nedskrivaren av detta bor, St.Persgatan 5,Norrköping. F.d. hamnarbetare i Norrköping, född i Norrköping 1858. Har själv en kort tid varit med om i Norrköpings hamn att bärta kol i land från båtarna i korgar, burna av två man på en stång, eller rättrare hängande i en stång.

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

122

Karl XV.

Pettersson hade själv sett Karl XV komma till Norrköping sjövägen, och fann det möjligt, ehuru han inte visste det, att Karl XV verkligen en gång sagt åt den honom häl-sande borgmästare Grenander, av folket kallad Greta: "Godda på dej, Greta. Hur mår Ni i Norrköping." (Har Karl XV inte sagt det, så påstår folket emellertid, att han så gjort, och sägningen är i en-lighet med kungens lynne och sätt att uppträda, om än ej sanning, som det dock kan vara.)

Karl XV brukade, då han besökte Norrköping, bo i rådman Hedelie hus vid Karl Johans torg, ännu befintligt och kontorslokaler. En gång bodde han där serveringspaviljongen vid Norra promenaden nu är.

På tal om Karl XV:s berhörliga popularitet

Skriv endast på denna sida!

1519

bland folket, och vad det trodde om honom, så faller mig i minnet denna historia, som jag hörde som barn i V.Husby på 1870-talet. (V.Husby $1\frac{1}{2}$ mil söder om Norrköping.) Karl XV kom på båt till Norrköping, och de hade klätt för honom vid hamnen och lagt ut kläde åt honom att gå på. "Har ni inga fattiga här i stan", frågade kungen den bugande borgmästaren. "Jo, Ers Majestät, då har vi nog gunås". "Ja, då kunde ni gett de fattiga, va då här kostar", sa kungen och gick på sidan av det utlagda klädet.

123

1519

124

Sägner.

Axel Gustavsson, gårdsarl, Norrköping
östra stadsdelen, f.d. grov- och lantarbetare, kärlarl m.m.
född 1860 i Söderköping, kände till båda stora Söderköpingssäg-
nerna om St.Ragnhild och Ramunder, samt att Söderköpings stor-
klocka i klockstapeln skall vara borrad, för ljudet hördes först
ända ut i skärgården och vägledde fienden in i staden.

1519

125

Långfredagsris.

Gustavsson kände till, att i hans barndom,
1860-talet, man brukade ge varandra långfredagsris i Söderköping
med omnejd.

Oj.

Björhelind Ad.

O. Ny (om fl.)

1926

Näckpolkan.

1519 oppd. av A. Johansson
Norrköping
Ber. K. Karlsson
f. 1876 i Knutby
Karlsson, grov- och lantarbetare, Skarp-
hagens samhälle, Borgs socken i Norrköping och Kneippbadens närl-
het. Född 1870 och nästan hela sitt liv bott i Borgs socken, be-
rättade:

Om spelman blev riktigt i farten att spela
näckpolka, så kunde han ej sluta och spelade utan stråke till och
med. Till slut måste fiolen ryckas från honom.

Det påstods, att orden till polkan skulle
vara: "Söte fan, ta mej inte än på fem minuter."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

126

Östergötland
Björkebergs socken
O. Ny (m. H.) Gunn
(uppl. år 1926)

uppt. av G. A. Johansson
1519 Br. Karl Karlsson
f. d. kantbukan
f. 1876 i Knutby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

127

Skördearbete.

Karl Karlsson är född i Resebro i Borgs socken 1870, där fadern var torpare och sedan torpare i ett annat torp Berget under Klinga gård i Borgs socken, också järnvägsstation. Och Karlsson omtalade vidare, att på 1870-talet vid Klinga gård såd och hö skars för hand med lie. Till slut så inköptes en slättermaskin, som under slättern var i gång natt och dag. Två karlar byttes åt att tjänstgöra och likaså flera par hästar, minst 2 par. Men fortfarande skars säden med lie. En gång var det 19 par skördefolk ute på sädesfältet. Det vanliga var 10 á 12 par. - Kvinnorna togo upp, som det kallades (=band säden i kärvar) och dessa, om det var havre, sattes i öppen rök (=skyl), men vete och korn krakades i regel (=hängdes på i jorden nedsatta störar) och ofta även råg eller sattes hattrökar.

Bettingsarbete förekom ofta.

Skriv endast på denna sida!

2/

Midsommardans.

Midsommardagen på eftermiddagen var dans vid Löfsta i ett stort magasin, där musiken eller spelmännen satt på en av bräder gjord plattform i mitten, coh var en dansplats i övre ändan av magasinet. Hög stämning och mycket folk. Karlsson ville minnas, att ibland eller mot slutet av här skildrade tid, slutet av 1800-talet, midsommarafhton förekom dans vid Löfstad.

1519

129

Långfredagsris.

Långfredagsris hade Karlsson hört talas om men ej ofta sett, att någon fick eller gav. Det skulle vara, för att även den, som fick ris, borde smaka, hur Kristus led på korset.

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

130

Vålnader och förebud.

Något men litet hade Karlsson och systern Sofie Karlsson hört talas om vålnader och förebud, t.ex. att det tar i låsen något före en persons ankomst.

1519

Karl Edlund och hustrun, Matilda Edlund,
född vid Marmorsgruvan(?) och Edlund själv född i Bersbo, allt
tillhörande baroneriet Adelsnäs i Östergötland. Edlund född 1859
och hustrun 1862. Nu boende i Bostadsföreningen vid St.Johannes
kyrkogård, Norrköping, och är Edlund pappersbruksarbetare.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

131

1519

132

Baron Seth till Adelsnäs.

Hustru Edlunds far var ett helt år sjuk i en något smittosam hjärnsjukdom, och av dåvarande baron Seth med friherrinna fick hustrun, fru Edlunds mor, god hjälp under mannes sjukdom, så att till och med en stalldräng vid Adelsnäs fick skjutsa henne, modern, hem från Adelsnäs, då hon varit hos baron, med mjöl och andra livsförnödenheter, så att familjen kunde leva under husfaderns långa sjukdom. Låt vara att fadern tillhörde baroneriets arbetarstam, ändå ett vackert drag av baron Seth, som fick betyget av fru Matilda Edlund, elak var han inte.

Fru Edlund kände naturligtvis till Friherrinnans något romantiska levnad (förut meddelad i föregående anteckningar).

1519

133

Gruvsägner.

Edlund, som förut lämnat meddelanden, omtalade nu, att han hört den förut i dessa anteckningar meddelade historien om mannen, som hittade en gammal övergiven gruva på Allerums ägor, blekte träden för att hitta dit igen, och då han med sällskap skulle återvända till gruvan, var alla träden i skogen märkta.

Edlund omtalade också, att en jägare, som gick i skogen, hittade ett gammalt gruvhål och satte sin bössa där till märke men kunde aldrig återfinna bössan och gruvhålet.

Edlunds egen farmor gick i Allerums skog en gång och trampade hål i ett gruvhåls övertäckning (gruvhålen äro ibland täckta med stackar, påstås det, och faktiskt skall primitiv gruvdrift redan tidigt ha skötts i Åtvidabergstrakten).

1519

Ena foten trampade igenom, och hon fick lämna sin känga i sticket, men kunde ej någonsin återfinna platsen.

Enligt en ortsägen skall Bersbo gruva vara förklädet, men ej upptäckta eller återfunna gruvor skall vara kjorteln.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

134

Erik Brandström, arbetare vid Loddby sulfatfabrik, tillhörig Holmens bruks- och fabriksaktiebolag i Kvillinge socken, född 1884 i lägenheten Dagsmäja , Eneby Mo(?), Ö.Eneby socken, Norrköping och boende i denna lägenhet, som han ärft efter fader och moder. Fadern arbetare vid Ringstad gård och kännare av traktens förhållanden. (Detta Ringstad är det ställe på vars ägor gjorts upptäckter av en gammal gård, som många numera vilja göra till Eddans Ringstad.)

Östergötland
ldt Rödakind
Sri. O. W. (m.fl.)
MjL. 1926

1519 Johansson S. a. Norrlöf
född av Karl Karlsson
f.d. Lärarbruket
Född 1878 i Råby, Sn

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

136

Bråvalla slag.

Brandström berättade: Bråvalla slag påstås
det här i orten ha stått vid Bråviken i Kvillinge socken.

Vid Gillerstorpet(?) nedanför Torskling
såg folk förr nattetid spöken och syner. (Torsklint är en bergstopp
och fornborg, se Saga och Sägen i Bråbygden av A.Nordin.)

Odins jakt.

Ett fruntimmer, som hette Edkvista, såg över Lida gård en ridande karl i luften med hundar. Det var Odins jakt. Allt sån där sker och ses i regel nattetid, förklarade Brandström, som själv icke trodde på något sånt där men omtalade, att i hans barndom de gamla ofta talade om allahanda märkvärdigheter de sett och hört på nätterna. Barnen blev uppskrämda och knappast tordes gå ut, sen det blev mörkt.

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

138

Spökeri.

Fadern till Brandström var ute och gick en kväll bort åt Kolmården till En so med en gris, som hade en röd luva på huvudet, följde honom, fadern, ett långt stycke, och då han sprang, sprang so och gris också.

Ö. Enslby, Ög.

Erik Brandström
f. 1864

1519

Stämma blod.

En gubbe, som hette Måansson, kunde stämma blod för slaktare. En slaktargubbe slaktade på ett ställe där i trakten. Måansson kom gående och såde något, och blodet rann ej ur sticket i slaktdjuret. "Jaså, din djävul", sa då slaktaren, stack kniven i jorden och sen i sticksåret på slaktdjuret igen, och nu kom blodet rinnande.

Att på människor, som skadat sig, det även gått att stämma blod med läsning eller något icke yttre medel, hade Brandström hört talas om.

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

139

1519

Klok gubbe.

Så sent som i början av detta sekel fanns en gubbe i Ö.Eneby, som en religiös granne till Brandström anlitade för en hynda, som blev ormbitten. Denne gubbe läste en bön eller besvärjelse över hyndan, som innehöll, att Jesus gick på en väg och blev ormbitten. Sedan mindes ej Brandström, hur det var, men antagligen var det något om vad Jesus sade och gjorde. Hyndan blev bra, och grannen har själv omtalat det för Brandström.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

140

J. Embry m. Ög.

uppl. av G. I. Johansson
Progr. 5, Vonk Örg.

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

141

Tomtar och rå.

I ladugården vid Ringstad förr i tiden och
förra ladugården såg folk tomtar.

En gubbe, som kallades lille Johan, väcktes av tomtarna eller möjligen råt. Han kolade i Kolmården, och inne i kolkojan sov lille Johan tryggt, ty om milan behövde tillsyn, så ropade det: "Johan gå upp." - Då Johan var hemma och skulle gå upp tidigare än vanligt, så vid tankt uppstigningstid bankade det på fönstret och sa: "Johan gå upp."

Johan skulle hugga ved i prästens skog men gick till prästen och sa, att det gick ej, för skogen var full med tomtar. "Inte ä dä tomtar i skogen", sa prästen, men lille Johan började tala om en överängel och allahanda väsen och citera bibeln och andra böcker, så prästen blev mållös av häpnad.

Skriv endast på denna sida!

Klok gubbe.

En annan granne till Brandström som 19-årig
tjänat i Sörmland och blev nästan blind. Han sökte läkare i Malm-
köping men utan resultat. Bonden, hans husbonde, tog då honom med
sig till Vantorparn, eller Vångåkersslaktaren, och denne tittade
på ögonen och sa: "Grå starren har du inte, men du har fan i ögo-
nen," och gav honom en salva att stryka på ögonen, och redan dagen
därpå såg han bättre.

1519

143

Doktor Lönnberg.

Om filosofie doktorn Lönnberg, som en gång i förra århundradet ägt Ringstad jämte flera gårdar och var ortens riksdagsman, hade Brandström åtskilligt att berätta.

Doktor Lönnberg ägde Ringstad, Grimstad och Ängenäs i Risinge socken, de förra i Ö.Eneby, samt en miljon i penningar, och ändå blev det slut för honom. Orsaken ansåg Brandström vara dels för mycket kalasande, dels att alla stal och bedrog den godhjärtade doktorn, som faktiskt trodde folk om gott.

Rättaren hette Palm, och denne, om han fick brännvin av arbetarna, lät dem arbeta, hur litet de ville. De, som hade ackord, vätte sig med vatten i ansiktet, då de såg Lönnberg komma. Denne trodde de var svetta, eller också att de vätt sig med watten, för de varit svetta, och då de, arbetarna, begärde högre ackordpriser, så beviljades det genast.

Arbetsstyrkan inklusive personlig betjäning
Skriv endast på denna sida!

för herrskapet Lönnbergs uppgick då vid Ringstad till 15 pigor och 17 drängar, som hade maten i köket, och därtill torpardrängar, statare och lejfolk, en oerhörd arbetssstyrka, låt vara att då lantbruksmaskiner ej fanns.

Så långt Brandström, som bör vara väl underrättad, då fadern arbetade vid Ringstad. Brandströms nu döda mor omtalade för nedskrivaren av detta för åtskilliga år sen, att fru Matilda Lönnberg, prästdotter från Risinge, av sin mor en gång uppmanats att spara."Kära mamma", sa dotter, fru Lönnberg, "jag kan ej bli fattig."

En torpare Pettersson uppe i Kolmården har berättat mig, att Lönnberg rent av tyckte bättre om arbetare, som begärde hög betalning än sådana, som mer följe gällande pris. Stensättare arbetade högst halva dagarna och tjänste en 10 å 12 kronor om dagen, en för den tiden oerhörd förtjänst. Vidare har jag hört om en dikesgrävare, som tjänste en 10 å 12 kronor per dag, att denne passade på, då han visste, att Lönnberg gjorde sin tidiga morgonpromenad, och grävde allt vad han orkade, men sedan lade sig att sova. Någon person anmärkte på, att denne grävare tjänste för mycket, men Lönnberg sa:"En sådan arbetare som han bör tjäna, som är så tidigt uppe."

Alla gamla, som känna dessa tider, prisa herrskapet Lönnbergs, men alla omtala också hans godtrogenhet och brist

1519

på insikt i folks elakhet. Alla stal, säges det. Och som därtill bevisligen kom högt levnadssätt, så gick förmögenheten.

Fru Matilda Lönnberg skrev vad allmogen kallar vikingaböcker, historiska romaner om de forntida vikingarna i dessa trakter, särskilt Ängenäs i Risinge vid Glan.

Herrskapet Lönnbergs söner lär vara vetenskapsmän, åtminstone en.

(Detta får icke offentliggöras.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

145

1519

Jultro. - Rå i ladugården.

Karl Bengtsson, född 1855 i Kuddby socken på Vikbolandet, fadern lantbrukare, och Bengtsson själv en tid lantbrukare och sedan haft anställning i Strähattfabriken i Kneippbaden, Norrköping, där Bengtsson ock bor och arbetar med varjehanda, berättade, att han icke visste så mycket om gamla tiders seder och sägner, då fadern förbjöd sina barn att syssla med eller tala om sådant.

Dock visste Bengtsson det vanliga, att de döda firade julotta klockan tolv julnatten. Djuren då ock kan tala. Att om man tittar julafton utifrån och in genom ett fönster och någon sitter huvudlös, denne skall dö innan nästa jul, och ifall man har ljus brinnande hela julnatten, ett av dem slocknar, någon i huset skall dö innan nästa jul.

Även om rå visste Bengtsson att sådana finns Rå.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

146

De dödas jul-
otta.
Djuren tala.
julnatten.
Se, vem som
skall dö näs-
ta år.

1519

t.o.m. än idag, och de säger till, ifall något är i olag t.ex.
i ladugården.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

147

Begravningsseder.

Att bockarna, som en likkista stod på, då liket fördes hemifrån till kyrkogården, kullslogs, visste Bengtsson mycket väl, en längre icke hört, att man brukade gå efter kistan med en eldbrand. "Ha då vatt så, så va då före min ti", sa Bengtsson.

uppt. av G. A. Johansson

1519

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

149

Tomte.

Vid Giselö i Kuddby socken var under Bengtssons tid en rättare Nilsson, kallad Tuppen (sedermera rättare vid Borgholm i Borgs socken, en nyskapad gård, Borgs gamla ängar, utav grushandlande Anton Odén i Norrköping, som härstammar från Giselö och nu är död, även sä rättare Nilsson död).

Denne Nilsson berättade om sin syn av en tomte så här: "Ja kom å gick i Sölvesta vällting (vällting = hage, sällsynt och besynnerligt namn på en liten hage) och så koxa ja opp (= säg upp). Å då satt en liten rö djävel i hagen, som sprang undan, då ja gick åten te."

Nilsson var absolut övertygad om, att han sett en tomte.

1519

150

Spökeri.

Vid Linneberga brink i Å socken såg folk spöken, men en gång var spökeriet skälmars knep. Några ungdomar tog ett hjul, som virades med halm, t.ex. ekrena, och halmen in-dränktes med tjära. Och en mörk kväll, då mycket folk åkte hem från staden, tog dessa spektakelmakare och antände hjulet och lät det trilla backen ned. De åkande blev förskräckta för det brin-nande hjulet och trodde, det var spökerier.

Näckpolkan.

Bengtsson var med på ett tredagarsbröllop i Rönö socken.

Spelman Pelle Fors i Rönö var med och spela. På morgonen kl. 5 var gubbarna lite fulla och likaså Pelle Fors. "Nu ska du spela näckpolka", sa gubbarna. Pelle spelar den polka, som allmogen kallar näckpolka. Alla, gubbar, gummor, Bengtsson själv och allt vad människor var, dansa och kunde icke sitta stilla, så uppspelata blev de av musiken. Men inget i rummet dansade, och de dansande kunde sluta, och Pelle sluta spela. Bengtsson var själv med och dansa. Pelle sjöng vid vissa musiktakter, och orden var: "Söte fan, ta mej inte än, låt mig leva 5 minuter. Ja tar dej, ja tar dej o.s.v." Pelle spelte denna polka, endast då han var full (drucken), ej eljest. (Orden ansågs ohyggliga.)

(Karl Bengtsson är far till Karl Karlsson, som boende på

Skriv endast på denna sida!

1519

samma ställe, förut i denne skrivbok är omtalad.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

152